

13. Буева Л.П. Человек: деятельность и общение. - М.: Мысль, 1978.- 216 с.
14. Волков Ю.Е. Общественная активность масс – сущность и некоторые проблемы развития // Вопросы философии. - 1981. -№ 4.-С.39-51.
15. Киричук В.О. Соціально-комунікативна активність старшокласників //Світло.- 1997.-№3.-С.60-61.
16. Поликанова Е.П. Социальная активность и её общественно-политическая форма // Вестн. Московського ун-та.-Серия №7.- Философия.- 1982. - №5.- С.13-21.
17. Гришин Д.М. Взаимодействие объективных и субъективных факторов в процессе нравственного воспитания школьников: Дис. ...докт. пед. наук. –Калуга, 1978.-368 с.
18. Данилина Л.Н. Эмоция и воля. Их проявление и развитие при выполнении физических упражнений // Психология: Учеб. для ин-тов физ. культуры / Под ред. В.М.Мельникова.- М., 1987. – Гл.6.- С.148-150.
19. Jilge W. Exklusion oder Inklusion? Geschichtspolitik und Staatssymbolik in der Ukraine. / Osteuropa, Berlin.-2003.-№7.- S.984-994.
20. Никандров Н.Д. Формирование личности молодого человека в школе и вузе: ценностный подход // Формирование и воспитание личности в школе и вузе: Матер.науч.-практ.конф. - Владивосток, 2000.- С.3-18.

Н.В.Долгая

ГУМАНІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПРОВІДНА УМОВА ДУХОВНОГО ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

В статье автор рассматривает одно из наиболее эффективных педагогических условий воспитания духовности старшеклассников – гуманизацию педагогического процесса.

In this article author examines one of the most effective pedagogical conditions of spiritual senior pupils' education – humanization of pedagogical process.

Існуюча криза системи освіти, що вбачається у відсутності необхідних умов формування духовно розвиненої особистості школяра, зумовлює недостатній розвиток суспільства в цілому і, зрозуміло, вимагає оперативного вирішення проблем, які гальмують духовний розвиток підростаючого покоління.

Не втрачаючи своєї актуальності, проблема духовного становлення особистості була предметом роздумів мислителів усіх часів, не залишаючи осторонь й видатних українських діячів І.Огієнка, С.Русову, Г.Сковороду, В.Сухомлинського, П.Юркевича та ін. Особливої уваги питання духовного розвитку молодого покоління потребує в теперішній час, коли прискорений розвиток техногенної цивілізації робить достатньо складним процес формування духовно розвиненої особистості. На вирішення даної проблеми орієнтовані праці сучасних вітчизняних педагогів та психологів І.Беха, К.Журби, І.Зязюна, В.Москалець, Е.Помиткіна, Г.Шевченко.

Але при великому різноманітті існуючих поглядів щодо ефективних шляхів духовного розвитку учнів, шкільна практика говорить про недостатнє вирішення означеної проблеми.

Метою нашої статті є висвітлення та обґрунтування однієї з провідних умов духовного виховання старшокласників – гуманізації педагогічного процесу.

На сьогодні в педагогічній літературі накопичений певний досвід і обґрунтовані різні підходи до визначення умов виховання духовності в системі шкільної освіти, що, на наш погляд, зумовлено наявністю різноманітних трактувань понять “умова” та “духовне виховання”.

Спираючись на визначення поняття “виховання духовності”, під яким ми розуміємо процес становлення системи духовних цінностей особистості, що призводить до включення її внутрішніх механізмів саморозвитку, та тлумачення терміну “умова”, як сукупності об’єктивних можливостей змісту, методів, організаційних засобів здійснення педагогічного процесу, яка забезпечує успішне вирішення поставленого педагогічного завдання [3], під педагогічними умовами виховання духовності школярів ми розуміємо

сукупність об'єктивних можливостей змісту виховання, методів та організаційних засобів його здійснення, що забезпечують успішне вирішення завдань духовного виховання учнів.

Оскільки провідним аспектом виховання духовності школяра є орієнтація на індивідуальність дитини, то, безумовно, однією з умов успішного духовного розвитку учня необхідно вважати гуманізацію виховного процесу.

У енциклопедично-довідниковій літературі під гуманізацією розуміють цілісну концепцію про людину як найвищу цінність у світі. Основними ідеями цієї концепції є захист гідності особистості, визначення її права на свободу, щастя, розвиток і виявлення своїх здібностей, створення для цього відповідних сприятливих умов.

На думку Є.Шиянова, гуманізація виховання виступає морально-психологічною основою протікання педагогічного процесу вцілому. Гуманізацію навчально-виховного процесу він визначає як процес, спрямований на розвиток особистості як активного суб'єкта творчої діяльності, пізнання та спідкування. За своєю метою гуманізація виступає умовою гармонійного розвитку особистості, збагачення її творчого потенціалу, реалізації творчих можливостей, встановлення гармонійного взаємозв'язку зі світом [12]. Таким чином, Є.Шиянов погоджується, що гуманізація виховного процесу виступає необхідною умовою духовного розвитку особистості школяра, який спостерігається в динаміці розгорнення творчого потенціалу, ставленні до оточуючого середовища та до самого себе.

Підтримує цю думку Л.Буєва, яка вважає, що гуманістичний підхід до виховання сприяє закріпленню стійких духовних, моральних опор як в суспільстві, так і в душі людини [6]. Сутність процесу гуманізації вона вбачає в розвитку особистості людини, становленні її духовності, формуванні системи людських цінностей.

Аналогічної точки зору дотримується і Є.Бондаревська, зазначаючи, що формування духовності і моральності можливе лише в процесі виховання, який здійснюється в умовах гуманізації. Також вона наголошує, що гуманізація – це

олюднення виховання, коли створюються умови для розвитку дитини як суб'єкта культури і життєтворчості; де здійснюється допомога у розвитку творчого потенціалу, нахилів, здібностей у життєвому самовизначенні, повноцінній самореалізації [2]. Іншими словами, саме гуманізація процесу виховання призводить до вирішення завдань духовного розвитку особистості школяра.

Ми погоджуємося з поглядами науковців, які переконливо доводять, що всі без винятку засоби, форми, методи шкільної роботи повинні бути спрямовані на розвиток індивідуальності, унікальності особистості, а отже, базуватися на принципах гуманістичного підходу [11].

З цієї позиції Г.Балл визначає головні завдання гуманізації освіти:

- демократизація устрою системи освіти;
- перетворення взаємодії вчителя і учнів у засіб творчого саморозвитку останніх;
- створення умов формування в учнів та вчителів особистості гуманіста, демократа, творця [8].

Аналізуючи думки вищезазначених педагогів, приходимо до висновку, що розвиток творчого потенціалу учнів безпосередньо залежить від створення гуманної атмосфери у відносинах “вчитель – учень”. Тоді як інтенсивність творчої діяльності особистості є показником її духовного розвитку.

Таку думку підтримує і М.Реріх, коли зазначає, що сад духовний потребує щоденного зрошення, як і квітковий сад; якщо ми вважаємо фізичні квіти справжньою прикрасою нашого життя, тим більше ми повинні пам'ятати і приділяти чільне місце в оточуючому житті творчим цінностям духу [9].

Розглядаючи гуманізацію виховного процесу як один із принципів виховання, М.Рожков та Л.Байбородова окреслюють наступні умови його реалізації:

- добровільність включення дитини в ту чи іншу діяльність;
- віра кожної дитини в можливість вибору засобів для досягнення поставленої мети;
- оптимістична стратегія в визначенні виховних завдань;

- попередження негативних наслідків в процесі педагогічного впливу;
- готовність дітей до соціального самозахисту своїх інтересів;
- врахування інтересів учнів, їх індивідуальних смаків, уподобань, пробудження нових інтересів [10].

Звертає на себе особливу увагу остання умова реалізації гуманістичного підходу під час виховного процесу, оскільки, на нашу думку, вона є базовою складовою гуманного ставлення до особистості, яке перш за все має на увазі прийняття цієї особистості такою, якою вона є, з її інтересами, уподобаннями, смаками.

Зауважимо, що врахування інтересів школярів, їх індивідуальних смаків є визначальною умовою процесу виховання духовності старшокласників, тому що основні помилки вихователів, на наш погляд, виникають у зв'язку з нерозумінням інтересів своїх вихованців або ж небажанням їх розуміти. Так, у практиці сучасної школи досить гостро стоїть питання щодо можливості використання молодіжної субкультури у виховній роботі зі старшокласниками. Вчителі з сумнівом та побоюванням ставляться до таких нововведень, в той час як деякі позашкільні освітні заклади, що організовують виховну роботу з урахуванням потреб та запитів молоді, спостерігають не тільки значні результати у розвитку творчих здібностей юнаків, а й позитивні зрушення у їх духовному становленні [4].

Не викликає сумніву, що гуманістична спрямованість виховного процесу може бути реалізована лише за умови врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців. Даний принцип у педагогічній теорії розглядається як провідний, безперечний. Так, Л.Кацинська наголошує на неможливості використання однакових форм та методів організації виховної роботи протягом всіх вікових етапів розвитку школярів [5]. Безсумнівно, педагог у виховній роботі повинен варіювати форми та методи по мірі розвитку учнів, в залежності від їх вікових особливостей.

Найбільш відповідальним віковим періодом для вихователів є саме юнацький вік, досить складний за своїми

суперечливими тенденціями, такими як прагнення старшокласників визначити свою соціальну позицію серед однолітків та дорослих, самоствердитися, вдовольнити чисельні інтереси. Протиріччя особистісного розвитку юнаків можуть бути вирішеними лише в провідній діяльності – спілкуванні. Тому, щоб не створювати проблемну ситуацію “батьки і діти”, яка носить відтінок непорозуміння між різними поколіннями, і виражається в нерозумінні потреб юнаків до самовизначення та самоствердження, вихователю слід організовувати власну педагогічну діяльність, орієнтуючись на особливості даного вікового періоду.

Розширене тлумачення гуманізації виховного процесу, як умови виховання духовності старшокласників, вимагає звернення уваги на врахування вихователем й індивідуальних особливостей юнака, оскільки учні відрізняються один від одного темпераментом, характером, здібностями, нахилами. Ми погоджуємося з думкою М.Болдирєва, що індивідуальний підхід – це не пасивне пристосування до особливостей учнів, а активні пошуки найефективніших шляхів виховного впливу на нього з урахуванням індивідуальних якостей, особливостей психічного розвитку, особистого та суспільного досвіду [1]. Слід зазначити, що індивідуальні особливості вихованців мають не тільки враховуватись, а й поступово формуватися в процесі виховного впливу.

Оскільки гуманістичний підхід спрямовує педагогічну діяльність на особистість школяра, педагоги та психологи наголошують на необхідності врахування провідної мотивації школярів в процесі їх духовного розвитку, тому що знання провідної мотивації означає розуміння того, що по-справжньому турбує особистість, до чого вона прагне і які перешкоди переживає по-справжньому важко [7].

Врахування даної умови, на наш погляд, забезпечує адекватність виховних дій щодо особистісної спрямованості учня, яка є відображенням його внутрішньої позиції відносно найважливіших життєвих цінностей.

Отже, ми вважаємо, що гуманізація виховного процесу, яка має організовуватись з урахуванням інтересів і смаків учнів,

їх індивідуальних і вікових особливостей та провідної мотивації їх внутрішньої позиції, створюватиме сприятливі умови для саморозвитку творчої індивідуальності особистості школяра та розкриттю його духовних потенцій.

Література

1. Болдырев Н.И. Методика воспитательной работы в школе: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. – М.: Просвещение, 1981. – 223 с.
2. Бондаревская Е.В. Гуманизация воспитания старшеклассников // Сов. педагогика. – 1991. – №9. – С.50-56.
3. Высоцкий С.В. Структура психолого-педагогических условий формирования поисково-творческой направленности личности в процессе обучения // Науковий вісник Південно-українського державного педуніверситету ім. К.Д.Ушинського: Збірник наук. праць. – Одеса, 1999. – Вип. 8-9. – С. 90-94.
4. Долгая Н. Проблема духовного розвитку в позашкільних освітніх закладах // Педагогічна газета. – 2004. – № 5. – С. 7.
5. Кацинська Л.Л. Виховний процес в сучасній школі: Методичний посібник. – К., 1997. – 159 с.
6. Культура, образование, религия: По материалам «Круглого стола» / А.В.Петровский, Ю.В.Рождественский, Л.П.Буева, Г.А.Ягодин и др. // Педагогика. – 1995. – №5. – 115 с.
7. Папуча М.В., Кричковська Т.Д. Особистість: розвиток, соціалізація, виховання. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ ім. М.Гоголя, 2001. – 147 с.
8. Психологічні аспекти гуманізації освіти: Книга для вчителя / За ред. Г.О.Балла. – Київ-Рівне, 1996. – 128 с.
9. Рерих Н.К. Держава света. Священный дозор. – Рига: Виедо, 1992. – 145 с.
10. Рожков М.И., Байбородова Л.В. Организация воспитательного процесса в школе: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 256 с.
11. Сманцер А.П., Кондрашова Л.В. Гуманизация педагогического процесса в современной школе: история и

современность / Учебно-методическое пособие для студентов. – Мн.: «Бестпринт», 2001. – 308 с.

12. Шиянов Е.Н. Гуманизация педагогического образования: состояние и перспективы. – М. – Ставрополь, 1991. – 198 с.

А.М.Король

ОСОБЛИВОСТІ ТВОРЧИХ ЗАВДАНЬ ТА ВПРІВ З ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

В статье рассматриваются особенности творческих заданий и упражнений с использованием нетрадиционных методов обучения и блоков-навыков на втором этапе формирования творческой деятельности учащихся на уроках музыки.

The peculiarities of the creative exercises, which are used at the second level of the formation of the pupil's creative work at the music lessons are opening in this article.

Сьогодні назріла потреба у теоретичному обґрунтуванні сутності змісту важливих характеристик готовності учнів до творчої діяльності, визначенні можливостей навчального процесу в формуванні цього складного особистісного утворення, яке виступає важливою характеристикою творчої особистості. В нашій країні це питання не розглядалося в ролі показника сучасного реформування освіти з позиції наукової новизни, творчо-діяльнісного та особистісно орієнтованого ставлення до вирішення проблем Світу, Вітчизни, родини та довкілля, суб'єкта творчості з розвинутою здатністю породжувати нові продукти, технології та власні духовні цінності ні в вищих навчальних закладах, ні в практиці музичних шкіл.

Але й досі виникають протиріччя між потребою розуміння сутності творчої діяльності й невизначеністю механізмів реалізації цього процесу.

Обрана нами проблема знаходиться в руслі досліджень Л.Кондрашової, О.Пехоти, О.Рудницької. Вона започаткована в працях В.Виготського, С.Рубінштейна, О.Леонтьєва.